

1. Obiekt

24511

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MACIEJA APOSTOŁA

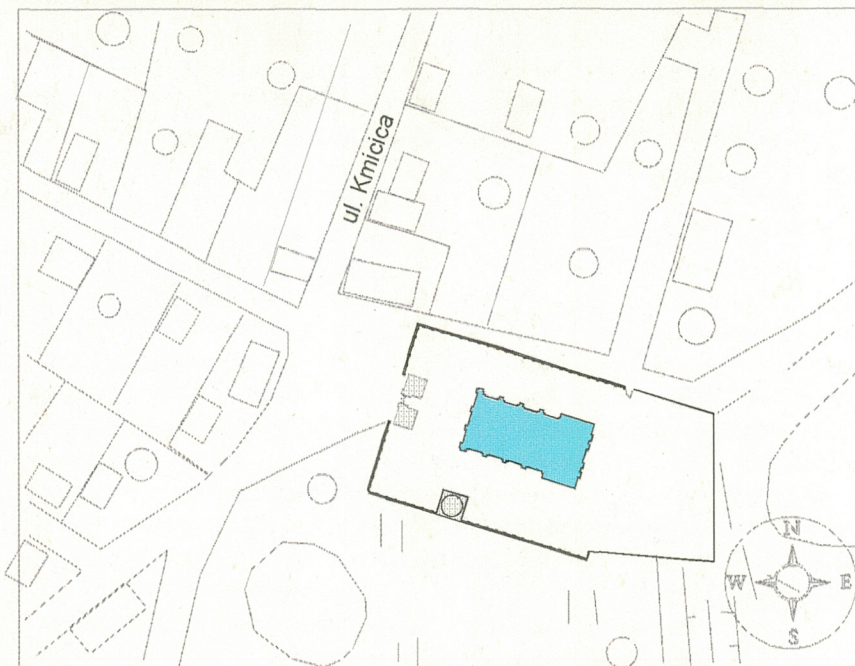
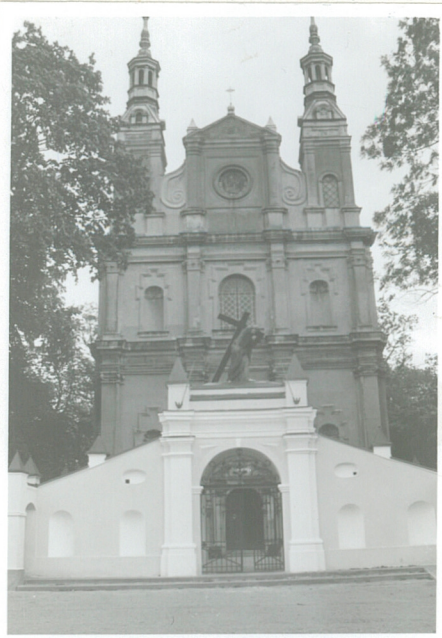
2. Czas powstania

1661-1696 r.

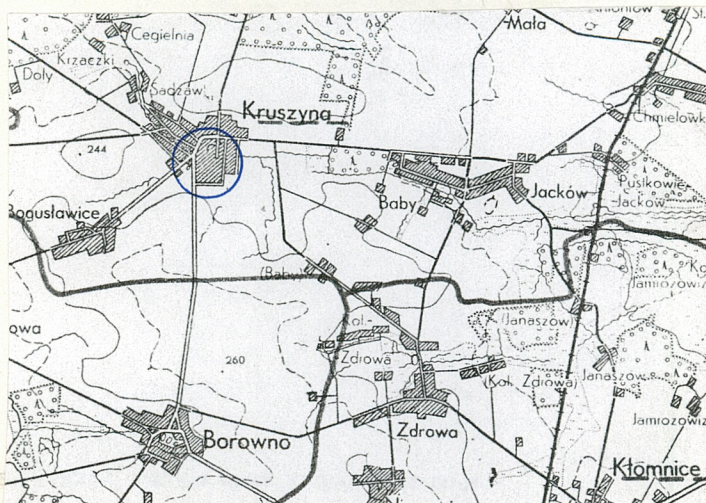
3. Miejscowość

KRUSZYNA

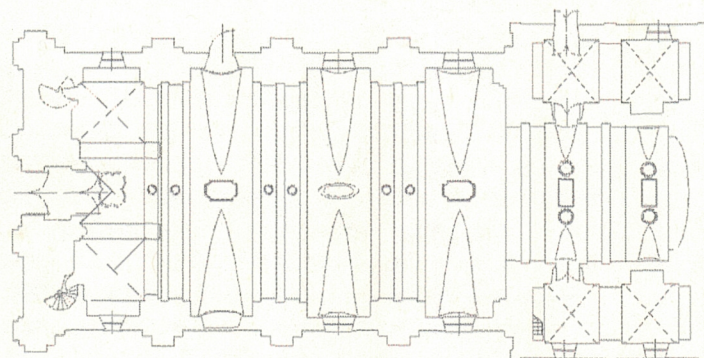
11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

SYTUACJA 1:2000

ORIENTACJA 1:100 000

RZUT PARTERU I SKLEPIEŃ 1:400

4. Adres

ul. Szkolna 2-Danhoffa
42-282 Kruszyina

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

śląskie

województwo

gmina Kruszyina, pow. częstochowski

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 31 XII 1998

częstochowski

województwo

powiat

8. Właściciel i jego adres

Rzymskokatolicka Parafia
p.w. Św. Macieja Ap.
w Kruszyinie

9. Użytkownik i jego adres

J.w.

10. Rejestr zabytków

207-X-14 z 12.05.1946
A/210
Nr 228 z 27.12.1963 data

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu.

Kruszyna dawna wieś szlachecka, pierwotnie własność m in. rodu Rzeszowskich, później magnackiej rodziny Denhoffów. To właśnie przedstawiciel tego rodu, pochodzący z Inflant wojewoda dorpaccki późn. sieradzki, Kasper Denhoff był inicjatorem budowy zespołu pałacowego w Kruszyńce oraz miał być fundatorem (po swoim nawróceniu z protestantyzmu na katolicyzm po 1640 r.) ob. istniejącego kościoła parafialnego p.w. Św. Macieja. Kruszyna w rękach Denhoffów pozostawała do końca XVII w. później przeszła w ręce Bulterów. Na przełomie XVII i XVIII w. wieś kilkakrotnie zmieniała właścicieli; rezydowali tu Potoccy, Walewscy, rodzina Martinich, w poł. XIX w. wł. byli Podczaccy, którzy w 1862 r. sprzedali swe włości Lubomirskim. Rodzina Lubomirskich była kollatorami i dobrodziejami tutejszej parafii i kościoła. Parafia w Kruszyńce istniała już z pewnością w 1415 r. ale jej początki sięgają zapewne aż poł. XIV w. Jej dobra i zasięg zostały opisane w Liber Beneficiorum J. Łaskiego z 1521 r., z opisu wynika, że granice parafii przez wieki nie ulegały praktycznie zmianom, nie wiadomo jedynie kędy wieś Jamno (należąca wcześniej do Borowna) została przyłączona do parafii. Dopiero w 1957 r. przyłączono do parafii wieś Bogusławice, a w 1958 r. odłączono wsie: Widzów, Teklinów, Pustkowice Jackowickie. O pierwotnym kościele w Kruszyńce właściwie nic nie wiadomo, wspomina go jedynie w swojej księdze uposażeń z 1521 r. Jan Łaski. Budowę obecnego murowanego kościoła rozpoczęła w 1661 r. Anna Eufemia z Radziwiłłów Denhoffowa, wdowa po Stanisławie, staroście wieluńskim i radomszczańskim. Po jej śmierci w 1663 r. prezbiterium dokończył brat Stanisław

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie instalacje)

SYTUACJA: Kruszyna położona w odl. ok. 22 km od Częstochowy w kierunku ptn. - wsch. od niej, w pobliżu trasy Warszawa - Katowice. Kościół usytuowany w środkowej części miejscowości przy gł. drodze w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu pałacowo - parkowego (teren kościoła przylega do terenu zespołu połączony furtką we wspólnym ogrodzeniu), przy rozwidleniu dróg w kierunkach Bogusławice i Witkowice.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA: obiekt murowany, otynkowany, pod posadzką prezbiterium krypta grobowa Lubomirskich dostępna z zewnątrz kościoła. **SCIANY:** murowane z cegły pełnej, grubości zróżnicowane 80 - 11 cm. **SKLEPIENIA, STROPY:** sklepienia ceglane, nawa i prezbiterium przekryte kolebką na gurtach z ostrołukowymi lunetami, zakrystia, składzik po lewej stronie prezbiterium przekryte krzyżowo na gurtach (po dwa przęsła), tak samo podsklepiiony chór (sklepienia z zaznaczonymi szwami), nad zakrystią dodatkowe pomieszczenie nad którym drewniany strop. **WIEŻBA DACHOWA, DACH:** wieżba drewniana, nad nawą i prezbiterium dwuspadowa jętkowo-stolcowa, w nawie 4 - stolcowa, w prezbiterium 2 - stolcowa (jętki ułożone w dwóch poziomach), nad zakrystią i składzikiem jednospadowa krokwiowa, konstrukcje hełmów wież drewniane. Dach dwuspadowy nad nawą, pulpitowy nad bocznymi przyległościami prezbiterium, kryty blachą miedzianą na deskowaniu, blachą pobite również hełmy wież fasady. **POSADZKI, PODŁOGI:** w nawie płytki kamienne (marmur, bazalt) szaro-czarne układane w szachownicę, w zakrystii posadzka z nowych ceramicznych płytek, w pom. po lewej stronie prezbiterium posadzka betonowa, drewniana podłoga na chórze muzycznym i pomieszczeniu nad zakrystią. **SCHODY:** na chór i poddasze dwa biegi schodów kręconych drewnianych (stopnie kotwione w murze od wew. oparte na drewnianym słupie), w zakrystii dwubiegowe drewniane schody drabiniaste prowadzące do składziku nad nią, poręcz i balustrada drewniane. **OTWORY:** okienne; prostokątne, łukowe, w zakrystii zamknięte odcinkiem, rozglifione, okna drewniane jednoramowe, wielokwaterowe, dwu i trójdzielne, łukowe lub prostokątne, pod chórem okratowane z zewn. w zakrystii dwuramowe ościeżnicowe, w prezbiterium niektóre metalowe jednoramowe, również metalowe w pom. nad zakrystią. **Drzwiowe;** prostokątne i łukowe, rozglifione, niektóre od wewn. zamknięte odcinkiem, drzwi drewniane jedno i dwuskrzydłowe, pełne, ramowo-płycinowe lub klepkowe, w przyległości po lewej stronie prezbiterium dwuskrzydłowe cz. szklone z nadświetlem, w prezbiterium dwa portale z piaskowca XIX w. (1889 r.) neorenesansowe, z drzwiami opierzanymi klepkami o układzie rombówym, nabijane ćwiekami, również XIX w. portale główny i boczny, z piaskowca, z cechami neobarokowymi, w bocznym drzwi klepkowe jednoskrzydłowe, w gł. dwuskrzydłowe zdobione ukośnie nabijanymi klepkami z profilowanym drewn. gzymsem oddzielającym łukowe pełne "nadświetle".

RZUT: na planie wydłużonego prostokąta z nieznacznie wysuniętymi ramionami w części prezbiterium, które tworzą boczne przyległości (zakrystia od ptn. i składzik od pld.). Wnętrze jednawowe, trójpłaszczytowe, przestrzeń pod chórem również podzielona na trzy części - trzy przęsła sklepienia krzyżowego. Prezbiterium nieco węższe od nawy, dwupłaszczytowe, po jego bokach prostokątne pomieszczenia: od ptn. dwukond. zakrystia, od pld. jednokond. składzik. W narożach pod chórem dwa ciągi komunikacji pionowej - schody na chór i poddasze.

BRYŁA: urozmaicona ale zwarta, ściany rozczłonkowane na piony - pilastry, i poziomy - wydatne belkowanie. Bryła nawy dwukondygnacyjna, nakryta dwuspadowym dachem, fasada właściwie trójkondygnacyjna (3 kond. tworzy szczyt ze spływami wolutowymi i dwiema czworobocznymi wieżami z hełmami zwieńczonymi ażurowymi latarniami). Od strony wschodniej do węższego prezbiterium przylegają niższe, nakryte pulpitowymi dachami, pomieszczenia.

<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 4806,3 m³ (bez poddasza)</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>470,2 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>Sakralne</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>Sakralne</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>1947 r. - elektryfikacja kościoła i bud. parafialnych, nowe tynki na elewacji</p> <p>1957 r. - remont wiązań dachu, pokrycie dachu dachówką ceramiczną</p> <p>1981 r. - wykonano nową elektryfikację kościoła, odmalowano ściany</p> <p>1989 r. - remont dachu, częściowa wymiana elem. więźby, pokrycie dachu blachą miedzianą</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Fundamenty - nie sprawdzano</p> <p>Ściany - stan dobry, brak spękań, zawilgoceń</p> <p>Stropy - stan dobry</p> <p>Więźba - stan dobry po remoncie</p> <p>Pokrycie dachu - stan dobry</p> <p>Okna - drewniane (wymagają konserwacji)</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Obiekt po remoncie, w dobrym stanie technicznym, prawidłowo zabezpieczony, prace remontowe wykonywane na bieżąco. Wobec powyższego brak postulatów konserwatorskich.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Ekspertyza budowlana o stanie technicznym kościoła w Kruszyńcu.
1986 r. inż. S. Bajcer (przech. w archiwum SOZ Czę-wa.)
Karty ewidencyjne zabytków ruchomych 1972r. mgr A. Piesio
Arch. SOZ Czę-wa.

22. Bibliografia

1. "Katalog zabytków sztuki w Polsce". W-wa 1953 r. Tom II Wojew. Łódzkie. Zeszyt 10. Powiat radomszczanski.
2. "Zarys dziejów diecezji częstochowskiej" ks. J. Związek Czę-wa 1978 rok.
3. "Archidiecezja częstochowska" - katalog. Czę-wa 1993 r. Wyd. Kuria Metropolitalna w Czę-wie.
4. "Dawna architektura Częstochowy i regionu w ikonografii XVII-XX wieku" mgr J. Borowska-Antoniewicz Czę-wa 1988 r.
5. "Architektura polska XVII wieku" A. Miłobędzki T.4 cz. I. W-wa 1980 r.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

25. Opracował

mgr inż. Tomasz Janikowski 10.1999 r.

tekst

mgr inż. Tomasz Janikowski 10.1999 r.

plany, rysunki

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr.

mgr inż. Tomasz Janikowski 10.1999 r.

imię, nazwisko, data, podpis

zbiór prywatny

miejsce przechowywania negatywów

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

- nr 1 - tekst, mat. fotogr.
2 - tekst, rzut przyziemia
3,4,5,6 - mat. fotograficzny

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Kruszyna	Kościół p.w. Św. Macieja Ap.	C.d. Pkt 12 i 13.

c.d. pkt. 12

Aleksander Denhoff opat jędrzejowski, natomiast nawę kościoła wznosił tuż przed 1683 r. syn Anny i Stanisława Zygmunt Wiktor Denhoff, on też wykończył kościół w surowym stanie w 1691 r. Do 1694 r. kościół otrzymał sklepienie i dach, budowa została wykończona przez wdowę po Zygmuncie Wiktorze Janinę z Brzostowskich Denhoffową w roku 1696 r. W tym też roku obiekt został konsekrowany p.w. Św. Macieja Ap. przez Jerzego Denhoffa bpa przemyskiego i kanclerza wielkiego koronnego. Od 1658 r. przy kościele istniało Bractwo Św. Józefa, od 1737 r. Bractwo Różańca Świętego.

Z fundacji książąt Lubomirskich w 1874 r. zostały wyremontowane i przebudowane górne kondygnacje wieży, a w 1877 r. wyremontowano całe wnętrze kościoła. Z tego okresu pochodzi też murowana plebania parafii i zabudowania gospodarcze - wzniesione starniem ks. proboszcza Teofila Strączyńskiego. W 1914 r. położono zewnętrzne tynki, otoczenie kościoła zostało uporządkowane. Przed II wojną światową staraniem ks. Bolesława Kotnowskiego wyremontowano obie wieże i pokryto ich dachy blachą miedzianą.

c.d. pkt. 13

ELEWACJE: wschodnia- fasada; trójosiowa, trójkondygnacyjna, dwuwieżowa, na niewysokim cokole, 1 kond. wyższa oddzielona od 2 -giej bogatym belkowaniem z fryzem zdobionym podłużnymi płycinami, nieco uboższe belkowanie pomiędzy 2 i 3 kond. Belkowanie niesione przez wyznaczające piony zdwojone pilastry z jońskimi głowicami w poz. parteru i korynckimi w poz. piętra, oparte na wysokich cokołach w poz. 1 kond. Szczyt ujęty parą wolutowych spływów i pilastrów niosących profilowany gzyms nad którym trójkątny naczółek z motywem Oka Opatrzności, dodatkowo w zewn. osiach czworoboczne wieże, w narożach opilastrowane, w nich łukowe okienka w prof. opaskach, zwieńczone hełmami z ażurowymi, ośmiobocznymi latarniami. Hełmy właściwie bezstylowe. W osi środkowej w przyziemiu neobarokowy portal wejścia gł. ujęty parą pilastrów niosących przerwany naczółek z prof. przełamującym się gzymsem, nad nim łukowo sklepiona nisza dodatkowo zdobiona prof. sztukaterią zamkniętą nad nią schodkowo, w 2 kond. łukowe okno doświetlające chór, również w prof. opasce, w szczycie okrągła płycina. W osiach bocznych w 1 i 2 kond. identyczne jak nad portalem nisze. **Elewacja tylna - zachodnia;** dwukondygnacyjna z trójkątnym przyczółkiem, trójosiowa, o nietypowych wolutowych spływach umieszczonych nad bocznymi przyległościami do prezbiterium (zakrystia, składzik), pod którymi prostokątne blendy w prof. opaskach. Elewacja rozwiązana w konwencji kościelnego frontu ze względu na swe zorientowanie w kierunku sąsiadującego założenia pałacowego. Kondygnacje oddzielone belkowaniem z gładkim fryzem (podobne w zwieńczeniu 2 kond.) opartym na zdwojonych pilastrach na cokołach, środkowe przęsło wyłamane lekko do przodu, w parterze ślepa arkada z prof. archiwoltą spiętą kluczem, nad nią ponad gzymsem przerwany naczółek i łukowe okno w prof. obramieniu. W węższych, bocznych osiach 1 i 2 kond. zwieńczone łukowo nisze. Nad całością potężny trójkątny szczyt obwiedziony gzymsem, zdobiony dodatkowo formą łukowego przyczółka spinającego środkowe przęsło 2 kondygnacji. **Elewacje boczne płn. i pld.;** rozwiązane właściwie identycznie, 6-osiowe, z dwuosiowymi, niższymi, bocznymi przyległościami do prezbiterium, dwukondygnacyjne o wyraźnych podziałach na piony i poziomy. Widać tu reminiscencje średniowieczne ale w połączeniu z trendem nowożytnej sztuki budowlanej - skojarzenie średniow. szkarp z porządkiem klasycznym; tutaj opilastrowane szkarpy w poz. 1 kond. Kondygnacje oddzielone belkowaniem ze zdobionym płycinami fryzem (jak w fasadzie), przełamującym się nad pilastrami. W poszczególnych osiach łukowe okna w prof. opaskach, dodatkowo po jednym prostokątnym oknie umieszczonym w poz. pod chórem (doświetlające podsklepioną przestrzeń pod chórem), okna te w bogatych opaskach z uszakami w górnych narożach, pod nimi zaokrąglone w kształcie wałka parapety z uproszczonym gzymsem podokiennym. Identyczne okna w przyziemiu zakrystii w elew. płn. (w 2 kond. zakrystii okna łukowe) oraz jedno w składziku w elew. pld. W części prezbiterium ponad niższymi pomieszczeniami również łukowe otwory umieszczone w gładkich przestrzeniach muru wyznaczonych przez pilastry i poziome gzymsy. Dodatkowo w elewacji pld. w drugiej osi od prawej neobarokowy portal wejścia bocznego zwieńczony przerwanym, profilowanym przyczółkiem, drugie wejście boczne w prawej osi składziku przylegającego do prezbiterium.

Wkładkę założył : mgr inż. T. Janikowski 10.1999 r.
(imię, nazwisko, data,)

Miejsce przechowywania negatywów : SOZ w K-cach, Delegatura w Czę-wie

Wzór ODZ 1978 r.

1.

2.

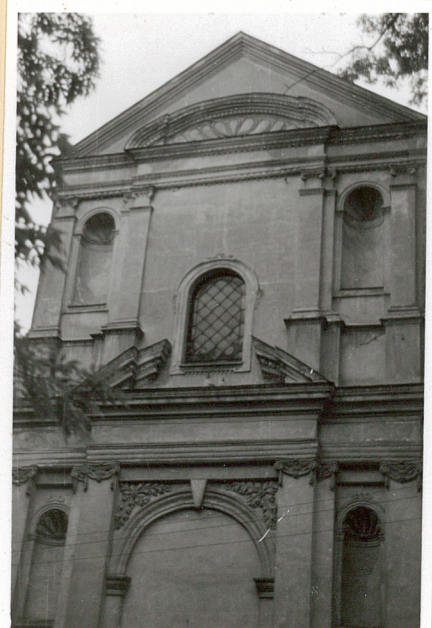
3.

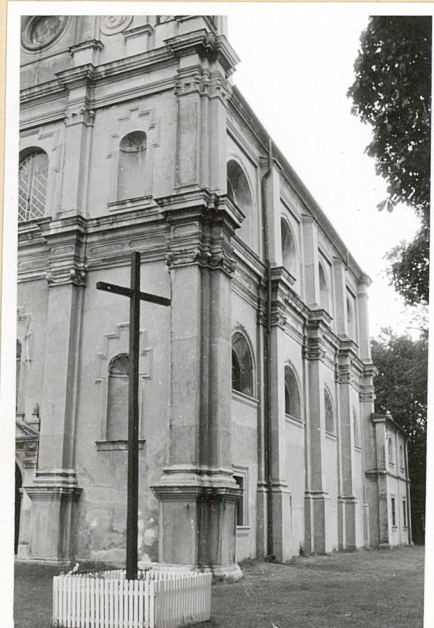
4.

5.

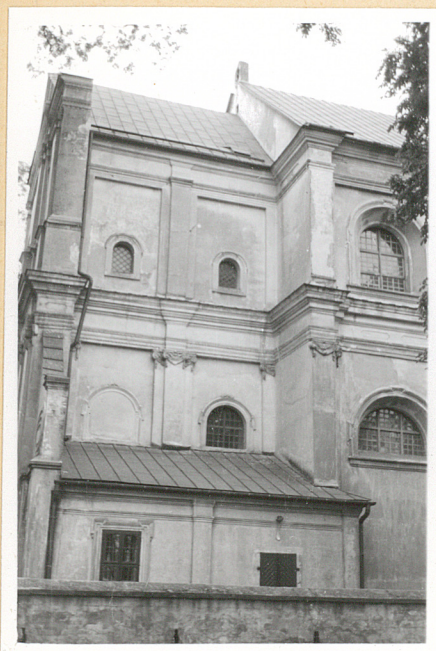
6.

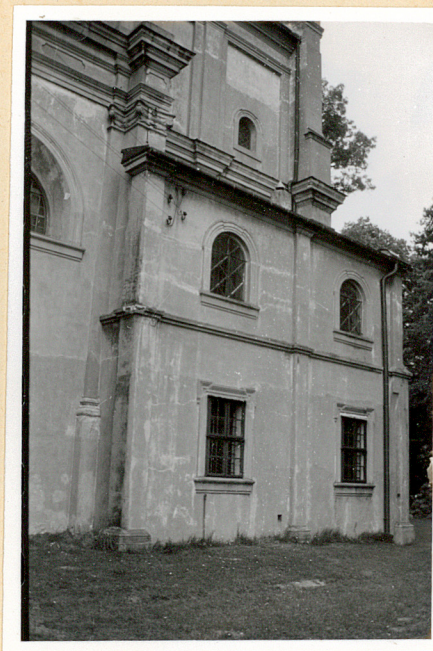
7.

1. Elewacja frontowa - widok z zach.
2. Elewacja frontowa - widok z pld.zach. z placu kościelnego..
3. Fragment elew. frontowej z widoczną w głębi dzwonnica..
4. Naroże pld.-zach. - widok z placu kościelnego spod ogrodzenia.
5. Elewacja tylna wschodnia.
6. Fragment elewacji zachodniej.
7. Elewacja południowa i frag. frontowej - widok z południowo-zachodu.

1. Miejscowość Kruszyna	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół p.w. Św. Macieja Ap.	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Materiał fotograficzny.
----------------------------	--	---

8. Fragm. elewacji pñ.
- prezbiterium.

9. Fragm. elewacji pñd -zakrystia.

10. Fragm. elewacji pñ.

11. Widok na kościół z kierunku pñd.wsch.

12. Elewacja północna.

Wkładkę założył : mgr inż. T.Janikowski 10.1999 r.
(imię, nazwisko, data.)

Miejsce przechowywania negatywów : SOZ Deleg. Częstochowa

13. Druga kondygnacja elewacji frontowej.

14. Portal wejścia głównego.

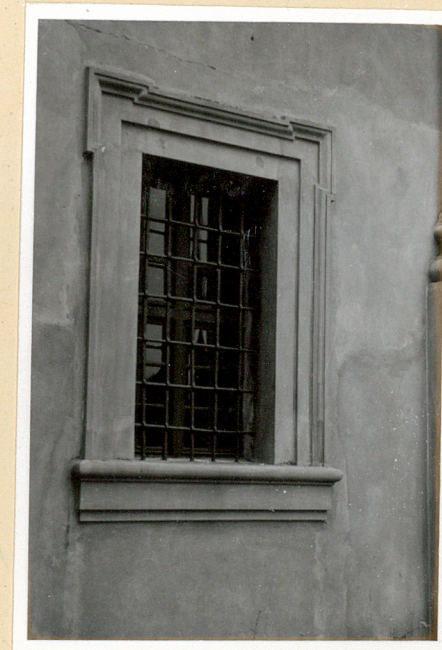
15. Gzyms międzykondygnacyjny (naroże półn.-zach.).

16. Portal wejścia bocznego (elew. półn.).

17. Okna drugiej kondygn. (elew. półn.).

18. Okno w przyziemiu pod chórem.

1. Miejscowość Kruszyna	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół p.w. Św. Macieja Ap.	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Materiał fotograficzny.
----------------------------	--	---

19. Widok na sklepienie prezbiterium.

20. Ołtarz główny.

21. Widok na nawę w kierunku chóru - ściana pld.

22. Widok na nawę spod ołtarza głównego.

Wkładkę założył : mgr inż. T.Janikowski 10. 1999 r.
(imię, nazwisko, data.)

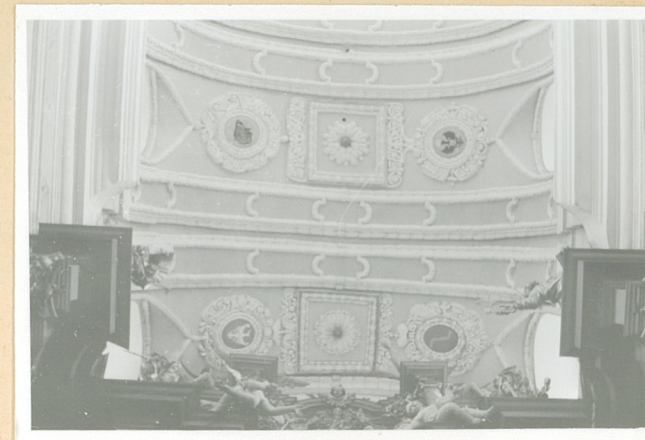
Miejsce przechowywania negatywów : SOZ K-ce, Deleg. Częstochowa

23. Fragment sklepienia nawy.

24. Sklepienie nawy głównej.

25. Fragment sklepienia prezbiterium.

26. Sklepienie pod chórem.

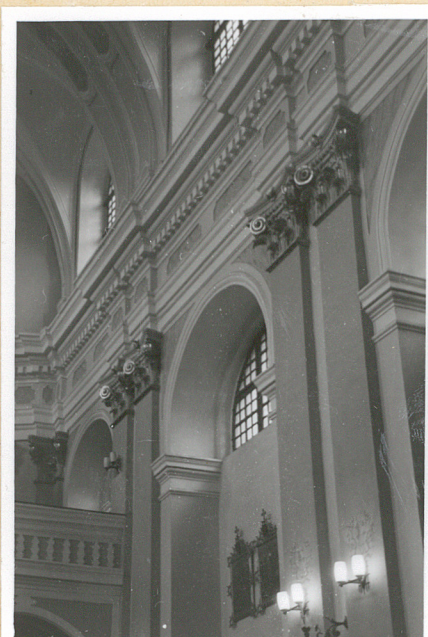

27. Naroże pñ.-zach. - dekoracja
ścian wnętrza i parapetu chóru.

28. Wnętrze zakrystii.

1. Miejscowość Kruszyna	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół p.w. Św. Macieja Ap.	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Materiał fotograficzny.
----------------------------	--	---

29. Nawa gł. fragment ściany północnej.

30. Wido w kierunku chóru ściana północna.

31. Ołtarz boczny lewy w arkadzie nawy gł. oraz ambona.

32. Główny korpus ambony.

Wkładkę założył : mgr inż. T. Janikowski 10. 1999 r.
(imię, nazwisko, data,)

Miejsce przechowywania negatywów : SOZ K-ce, Deleg. Częstochowa

33.

34.

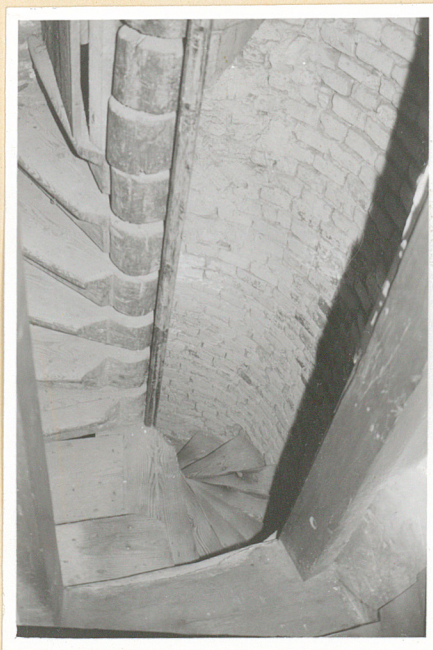
35.

36.

37.

38.

39.

33. Prawy ołtarz boczny w arkadzie nawy oraz barokowy konfesjonał.

34. Widok na ołtarz boczny prawy.

35. Widok na ołtarze boczne lewe oraz ambonę.

36. Belkowanie oddzielające sklepienie (naroże przy tęczycy).

37. Wnętrze składziku po lewej stronie prezbiterium.

38. Schody na chór i poddasze.

39. Fragment starej posadzki w nawie.

1. Miejscowość Kruszyna	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół p.w. Św. Macieja Ap.	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Materiał fotograficzny.
----------------------------	--	---

40, 41, 42 - więźba dachowa.

Wkładkę założył : mgr inż. T. Janikowski 10. 1999 r.
(imię, nazwisko, data.)

Miejsce przechowywania negatywów : SOZ K-ce, Deleg. Częstochowa